

Det er ikke børnene, der er problemet

SØREN HERTZ
JØRN NIELSEN

Når der i løbet af få år sker fordobling af antallet af børn, der får en psykiatrisk diagnose, er der for alvor grund til at stoppe op.

KL HAR FOR nylig påvist, at antallet af børn og unge med en psykiatrisk diagnose er fordoblet i løbet af få år.

Fra 2010 til 2017 er andelen af børn, der har fået en psykiatrisk diagnose, inden de fylder 15 år, steget fra 4 til 9 procent. Reelt er der tale om mere end 9 procent, da undersøgelsen kun omfatter diagnoser stillet af hospitalsansatte speciallæger, men ikke dem, der er stillet af praktiserende børne- og ungdomspsykiatere.

Overlæge i børne- og ungdomspsykiatri Jesper Petersen fremhæver i artiklen fra KL, at stigningen må ses som udtryk for, at der har været et udækket behov. Professor i børne- og ungdomspsykiatri Per Hove Thomsen understreger andetsteds, at stigningen må forstås som en succeshistorie. Vores kronik udfordrer succesen:

Vi ved, at spørgsmålet om psykiatri opstår, når afmagt og usikkerhed, i forhold til hvad der kan skabe tilstrækkelig udvikling, fylder.

Henvielse til børne- og ungdomspsykiatrien sker, når børn mistrives alvorligt og ikke udvikler sig, som vi håber. Derfor er det en forsimpelse og en adskillelse af noget, der hænger sammen, når det kommer til at se ud, som om børne- og ungdomspsykiatri blot handler om henviste børn.

Det er derimod oplevelserne af afmagt, forkerthed, smerte og fastlåsthed, der fører ind i psykiatrien. Udredning handler

BØRNELIV. Der er for mange børn, der er stressede og mistrives. Det må vi rette op på. Her ses en time med en inklusionspædagog på Sundbyøster Skole. Foto: Lars Just

således ikke blot om at beskrive barnet, men har et udvidet perspektiv: Hvordan kan vi tage vare på de sammenhænge, der kan føre ind i anderledes trivsel og udvikling for de pågældende børn? Også i kraft af at omgivelserne forstår deres rolle og muligheder på nye måder.

Den indsats, vi peger på, handler om at forblive nysgerrige i forhold til sammenhænge og dermed mulighederne for at skabe tilstrækkelige ændringer.

Denne måde at forstå psykiatri på forpligter også på et samfundsmæssigt

plan. Opgaven handler om at reducere oplevelsen af afmagt, forkerthed og fastlåsthed.

Det handler om hverdagen i familierne, i skoler og institutioner. Der er i en årrække sket stramninger og nedskæringer i kommunerne, som gør, at flere børn end tidligere lever i spændingsfeltet mellem det, skoler og institutioner kan tilbyde, og det, forældrene forventer af udviklingsstøtte til deres barn.

Børn vokser op i en tid, hvor samarbejdet mellem de forskellige arenaer i bør-

nenes liv er vigtigere end nogensinde, men alligevel bliver det ofte frustrationen over børnenes mistrivsel, der fylder. Det er vanskelighederne med at forstå og skabe bevægelse på tværs, der i sidste ende fører børnene ind i psykiatrien.

INDSATSEN BURDE således fokusere på at afhjælpe afmagten ved bredt at styrke ressourcerne og kvaliteten i daginstitutioner og skoler, etablere tid til et nødvendigt udvidet samarbejde og ikke mindst skabe processer, der gør det muligt at forstå børnenes invitationer, bl.a. i kraft af en udvidet indsats over for de belastede og udsatte familier i de primærkommunale tilbud.

Alt sammen for at styrke handlekraften til at skabe trivsel og udvikling for alle børn og muligheder for afgørende nyorientering i mødet med de børn, som ellers ville blive henvist til psykiatrien.

Vi lever i en individualiserende præstationskultur: Aldrig før er så mange børn blevet beskrevet og vurderet.

Fra børnehaven og opefter bliver børnene testet. Mange lever godt med dette, men en voksende gruppe får en omfattende viden om det, de ikke kan, ikke er og ikke formår. Og det presser forældre og de voksne i skoler og institutioner, at også de bliver målt på børnenes formåen.

Præstationspresset bidrager til, at børn falder ud, og det bliver ofte forestillinger-

Vi må fokusere på, hvordan vi undgår, at så mange børn mistrives og udvikler psykiatriske symptomer

ne om børnenes begrænsninger og vanskeligheder, der står tilbage.

Det er paradoksalt, når forventningerne til børn og unge om at blive dygtige og præstere finder sted samtidig med fortsatte stramninger og nedskæringer i skole- og uddannelsessektoren og i hjælpen til social udsathed og mistrivsel.

Der har i en årrække været fokus på inklusion, men det er, som om det afgørende paradigme både før og efter inklusionen reduceres til et fokus på, om børnene formår eller ikke formår at leve op til det, der forventes. Og hvis de ikke gør, dukker spørgsmålet om evt. henvisning til psykiatrien op igen.

Men børns trivsel og udvikling er ikke blot en pædagogisk opgave for skoler og institutioner eller en opgave for familierne alene. Det er en forpligtelse, der handler om, hvordan vi som samfund behandler de mest udsatte.

Det er en fællesskabsopgave, der drejer sig om at bygge alliancer op på tværs af de arenaer, hvor børnene vokser op, således at der i fællesskaber kan opbygges erfaringer, der overskrider det, der skabte

Det er ikke børnene, der er problemet

det fastlåste. Så jo, der er tale om udækkede behov. Det er børnene selv og dem, der er omkring børnene, der oplever, at der er noget, der ikke er blevet forstået og taget vare på. Så hvad er det noget?

Vores fokus er, at børn aldrig kan forstås isoleret, men altid må forstås i relation, i samspil og i mulig udvikling. Mennesker udvikler sig altid, og derfor skal vi være særligt opmærksomme på de børn, der tilsyneladende ikke udvikler sig.

Hvad er der i spil? Vi må være optaget af, om der er tale om begrænsende livsvilkår, smertefulde livserfaringer, fastlåste samspilsmønstre og/eller begrænsede løsningsstrategier. Og vi må have fokus på, om vores forsøg på at skabe trivsel og udvikling på trods af alle intentioner viser sig ikke at være tilstrækkeligt udviklingsfremmende.

Hvad er den indre mening i, at dette er blevet det bedst mulige på det givne tidspunkt?

Den store risiko er, at børn og unge bliver beskrevet, men ikke tilstrækkeligt forstået, at vanskeligheder blot beskrives som deres vanskeligheder. Det er en af hovedpointerne i Metalogs nye bog 'Børn og unge, psykiatri og samfund'.

Symptomer og problemadfærd må forstås som børn og unges bedst mulige strategier på det givne tidspunkt, deres måder at kommunikere på.

Derfor anbefaler vi, at man aldrig mere skal snakke om børn og unge uden at stille spørgsmål som: Hvad er symptomerne et svar på? Hvorfor er det, børnene viser, blevet det tilsyneladende bedst mulige?

Hvad holder dette problembillede ved lige? Og ikke mindst: Hvad inviterer disse børn og unge deres omgivelser ind i?

Aldrig før er så mange børn blevet beskrevet og vurderet

Spørgsmål, der udvider fokus fra barnet til at inddrage de sammenhænge, de historier og de forsøg på at løse problemerne, som symptomerne er indlejret i.

Det er her, opgaverne og dermed også den faglige og samfundsmæssige forpligtelse ligger.

Det er den form for spørgsmål, som ikke mindst samfundets specialindsats må fokusere på. I børne- og ungdomspsykiatrien, i pædagogisk psykologisk rådgivning (PPR), i socialforvaltningerne og i de kompetencecentre, som har særlige børns særlige invitationer i sigte.

Naturligvis skal børn og unges symptomer og særlige vanskeligheder tages alvorligt, men børnene skal ikke blot beskrives, de skal forstås med den særlige kommunikation, som de har udviklet som svar på det, der er sket i deres liv. Det er derfor, vi skriver om børnenes invitationer.

Det er børnene, der viser os, om vi har forstået deres invitationer på måder, der skaber trivsel og udvikling og ny læring for dem, der er omkring dem.

NÅR VI UNDERSTREGER, at børn altid må forstås i relation, i samspil og i mulig udvikling, skyldes det, at der er andre forståelsesformer, der vinder terræn knyttet til den individualiserende kultur.

Professor i børne- og ungdomspsykiatri Per Hove Thomsen fremhævede i P3 11.4., at stigningen i antallet af børn i psykiatrien også måtte forstås i lyset af, at

Spørgsmål, der udvider fokus fra barnet til at inddrage de sammenhænge, de historier og de forsøg på at løse problemerne, som symptomerne er indlejret i.

Det er her, opgaverne og dermed også den faglige og samfundsmæssige forpligtelse ligger.

Det er den form for spørgsmål, som ikke mindst samfundets specialindsats må fokusere på. I børne- og ungdomspsykiatrien, i pædagogisk psykologisk rådgivning (PPR), i socialforvaltningerne og i de kompetencecentre, som har særlige børns særlige invitationer i sigte.

Naturligvis skal børn og unges symptomer og særlige vanskeligheder tages alvorligt, men børnene skal ikke blot beskrives, de skal forstås med den særlige kommunikation, som de har udviklet som svar på det, der er sket i deres liv. Det er derfor, vi skriver om børnenes invitationer.

Det er børnene, der viser os, om vi har forstået deres invitationer på måder, der skaber trivsel og udvikling og ny læring for dem, der er omkring dem.

NÅR VI UNDERSTREGER, at børn altid må forstås i relation, i samspil og i mulig udvikling, skyldes det, at der er andre forståelsesformer, der vinder terræn knyttet til den individualiserende kultur.

Professor i børne- og ungdomspsykiatri Per Hove Thomsen fremhævede i P3 11.4., at stigningen i antallet af børn i psykiatrien også måtte forstås i lyset af, at

Spørgsmål, der udvider fokus fra barnet til at inddrage de sammenhænge, de historier og de forsøg på at løse problemerne, som symptomerne er indlejret i.

det i langt langt de fleste tilfælde drejer sig om børn med medfødte udfordringer.

Lad os slå det fast: Vi ser ikke det stigende fokus på, hvad børnene fejler, og forestillingerne om deres medfødte biologiske udfordringer, som en positiv udvikling.

Der er grund til at stoppe op og spørge: Hvad er det, vi har gang i? Det hastigt stigende tal er udtryk for en faglig og en socialpolitisk tendens, der primært placerer problemerne inde i barnet og dets biologiske udrustning.

I forlængelse heraf kommer indsatsen til at bygge på en snæver opfattelse af barnet, der skal have hjælp til at mestre eller leve med dets vanskeligheder. I praksis skal børn i vores optik ikke undersøges alene, men forstås i samspil med deres omgivelser og i lyset af for søgene på at løse problemerne.

Individuelle sygdomsbeskrivelser og forestillingerne om afgørende biologiske begrænsninger risikerer at flytte fokus væk fra omgivelsernes bidrag.

Sygdomsbeskrivelser risikerer at forstærke bekymringen og skabe selvopfyldende profetier, fordi børnene kommer til at spejle sig i forestillingerne om begrænsede muligheder, som let bliver identitetsskabende for børnene og handlingsanvisende for de voksne.

Vi er mindst lige så optaget af biologi som Per Hove Thomsen: Selvfølgelig fødes børn forskellige.

Men vi bygger på den forskning, der beskriver hjernen som foranderlig, især i kraft af miljøets og de sociale samspils indvirkning på hjernen.

Børn spejler sig i, hvad andre tror på er

Børn spejler sig i, hvad andre tror på er muligt og bidrager til

muligt og bidrager til. Denne forskning hjælper os til at huske, at jo mere man er optaget af biologiens betydning for børns udvikling, jo mere skal man forsøge at påvirke de livsvilkår og det sociale samspil, som i sidste ende er helt afgørende for den biologiske modning.

Biologi er ikke bare biologi, gener er ikke bare gener, det er det sociale samspil, der afgør, hvordan gener kommer til udtryk. Det er lærdommen fra moderne epigenetik.

Vores opgave handler om at give børn lyst til, mod på og tillid til selve det at deltage i samspil med andre. Det handler om opbygning af et almindeligt hverdagsliv, hvor børn ikke spejler sig i bekymring, men hvor deres symptomer bliver anledning til nødvendige ændringer.

Og lad os også fremhæve, at diagnoser ikke er forklaringer, men blot beskrivelser af børn, ofte udarbejdet på et tidspunkt, hvor barnet har været i en særlig udsat position fyldt med afmagt, forkert-hed og smerte.

Det er derfor skævt, hvis henvisningen af et barn primært fører til beskrivelser af dets vanskeligheder og forestillinger om det, Per Hove Thomsen rubricerer som børnenes biologiske begrænsninger.

Mange får det indtryk, at de med diagnosen har fået en forklaring på, hvorfor det har været så svært. Men diagnoserne er blot beskrivende, ikke forklarende.

foranderlige. De er afhængige af, hvad der sker, og hvorledes udviklingen forløber. Derfor må vi møde børnene med det dobbelte blik på alvoren og på de uanede muligheder.

Vi er særligt optaget af, at børn fra en tidlig alder viser os, når der er behov for, at der sker noget andet og mere i deres liv.

Børnene sætter med deres symptomer og begrænsede udvikling noget på dagsordenen. Det er her, vi som samfund har en opgave: Vi må fokusere på, hvordan vi undgår, at så mange børn mistrives og udvikler psykiatriske symptomer.

Så opgaverne står i kø. Frem for blot at beskrive børnenes vanskeligheder må vi have øje for, at det er børnene, der viser os vejen.

Vi lever i en tid, hvor der udarbejdes stadig flere manualer om, hvad der er rigtigt at gøre i forhold til konkrete børn med særlige vanskeligheder.

Det kan give mening, men i sidste ende er det børnene, der er vores bedste manualer.

Det er dem, der viser os, om den måde, vi forstår deres invitationer på, skaber tilstrækkelig trivsel og udvikling. Særlige børn viser os, at der er behov for en intensiveret indsats.

Vi selv bliver igen og igen kontaktet af forældre, der gerne vil støttes i at deltage i deres børns liv på måder, der kan være mere udviklingsfremmende. Det samme gælder pædagoger, lærere og andre, som kan opleve sig alt for meget alene og usikre på, hvad der kan skabe trivsel og udvikling for den enkelte, fordi de samtidig også har ansvaret for en stor gruppe børn.

Vi møder børn, der har brug for vores blik på det, der har syntes alt for overvældende. Det, vi opfatter som vores opgave og samfundsmæssige forpligtelse, handler om at skabe alliancer og processer, hvor andre får mulighed for at være deltagere i konstruktive udviklings- og forandringsprocesser.

Vi ser det som en samfundsmæssig opgave at bidrage til fællesskaber, der kan blive endnu mere attraktive.

Børn er gaver til deres omgivelser. Vi ved, at det ikke altid opleves sådan. Men den bedste måde at tage vare på børn på er også at blive opmærksom på, hvad vi som voksne og som samfund er i gang med at lære.

Det gælder i mødet med de mindste spædbørn. Det gælder også i mødet med børn med alvorlige symptomer. Der må i fremtiden etableres de vilkår, som gør, at vi kan bevare vores nysgerrighed og vores mod til at skabe bevægelser, også i mødet med de mest belastede børn.

Som samfund har vi grundlæggende en pligt til at bidrage til det, som kan gøre, at så få børn og unge som muligt kommer ind i voksenalderen med en forståelse af sig selv som psykisk syge, med et handicap eller med en oplevelse af personlig utilstrækkelighed.

SØREN HERTZ
JØRN NIELSEN